

УДК 338.2:339.9:327

JEL Classification: E60, H56

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.04>

Іщук Ю. А.,
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця
Хмелевська А. С.,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Сучасний світ характеризується високим рівнем взаємозалежності національних економік, глобалізацією фінансових потоків, технологічними проривами та зростанням геополітичної напруги. У таких умовах питання забезпечення національної економічної безпеки набуває стратегічного значення. Вона є фундаментом стабільності держави, її політичної незалежності, соціального добробуту та конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Для України, яка тривалий час перебуває в умовах воєнної агресії, економічного тиску, кібератак і інформаційних війн, проблема зміцнення економічної безпеки має не лише теоретичний, а й життєво важливий практичний вимір. Саме від здатності держави протидіяти зовнішнім та внутрішнім викликам залежить її подальший розвиток, відновлення економіки та інтеграція до світового економічного простору [1].

Важливими факторами зміцнення національної економічної безпеки в умовах зовнішніх загроз є диверсифікація економіки, посилення внутрішнього виробництва, впровадження сучасних технологій, забезпечення стабільної макроекономічної політики та ефективне управління фінансовими ризиками. Водночас до системи ключових детермінант належать розвиток людського капіталу, формування сприятливого інвестиційного клімату та посилення ролі держави у регулюванні економічних процесів, що в комплексі створює передумови для підвищення стійкості національної економіки й зниження вразливості до зовнішніх шоків.

Україна стикається з низкою серйозних зовнішніх загроз, які суттєво впливають на економічну стабільність держави. Серед основних [1]:

1. Військова агресія російської федерації, що призвела до руйнування промислових об'єктів, інфраструктури, логістичних ланцюгів, значних людських втрат і міграції.

2. Енергетичний шантаж і залежність від імпорту енергоносіїв, що вимагає швидкої диверсифікації джерел енергії.

3. Глобальні економічні кризи, зокрема наслідки пандемії COVID-19, інфляційні процеси та дисбаланс у світовій торгівлі.

4. Кіберзагрози та інформаційні атаки, спрямовані на фінансові інститути, об'єкти критичної інфраструктури та державне управління.

5. Зовнішньополітична та торговельна залежність, що обмежує свободу економічних рішень [2].

Ці фактори ускладнюють реалізацію стратегічних реформ і потребують цілісної політики з відновлення економічного потенціалу держави. Економічний потенціал держави відображає сукупність її ресурсів: природних, трудових, фінансових, виробничих та інтелектуальних, які визначають можливості країни для сталого розвитку та забезпечення добробуту населення. Проте сам по собі наявний потенціал ще не гарантує стабільності чи незалежності держави. Лише за умови його раціонального використання, ефективного управління та захисту від внутрішніх і зовнішніх ризиків економічний потенціал перетворюється на основу економічної безпеки.

Економічна безпека – це стан національної економіки, за якою забезпечується захищеність її інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та відтворення економічного потенціалу. Вона охоплює такі основні складові [3-5]:

- фінансова безпека – стабільність фінансової системи, банківського сектору, валютного курсу, державного бюджету та боргової політики;

- виробнича безпека – спроможність економіки забезпечувати потреби суспільства власними ресурсами та товарами;

- енергетична безпека – незалежність у постачанні енергоносіїв, диверсифікація джерел і розвиток альтернативної енергетики;

- інвестиційна безпека – сприятливий клімат для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, захист прав власності;

- інноваційна безпека – здатність країни до технологічного розвитку, наукових досліджень та впровадження новацій;

- соціальна безпека – захист рівня життя населення, мінімізація безробіття та нерівності доходів.

Сукупність цих елементів формує цілісну систему національної економічної безпеки, яка повинна бути стійкою до глобальних змін і зовнішніх шоків.

До внутрішніх проблем та чинників вразливості економіки, що послаблюють економічну безпеку України, належать [3, 6]:

- неефективна структура економіки з високою часткою сировинного експорту;
- корупція, непрозорість державного управління та "тінізація" економіки;
- недостатній розвиток інноваційного сектору, низький рівень цифровізації;
- демографічні виклики: трудова міграція, старіння населення, дефіцит кваліфікованих кадрів;
- недостатня фінансова спроможність регіонів і дисбаланс між центром та місцевим самоврядуванням.

Вирішення цих проблем є критично важливим для формування внутрішньої стійкості до зовнішніх впливів.

Важливими внутрішніми факторами зміцнення національної економічної безпеки є [3-5]:

1. Ефективна державна політика та стратегічне планування. Необхідно створити довгострокову державну стратегію економічної безпеки, що охоплює пріоритети розвитку, систему моніторингу ризиків та механізми швидкого реагування.

2. Диверсифікація економіки. Зменшення залежності від сировинних галузей і розвиток високотехнологічних виробництв: інформаційних технологій, машинобудування, енергетики, біотехнологій.

3. Фінансова стабільність і податкова реформа. Підвищення прозорості державних фінансів, розвиток фондового ринку, запобігання відтоку капіталу та боротьба з офшоризацією.

4. Енергетична незалежність. Розвиток власного енергетичного потенціалу, збільшення частки відновлюваних джерел енергії, інтеграція в європейську енергосистему.

5. Інноваційна та цифрова трансформація. Інвестиції в науку, освіту, технології, розвиток штучного інтелекту, кіберзахисту, цифрових державних сервісів.

6. Розвиток малого та середнього бізнесу. Спрощення процедур, доступу до кредитів, підтримка стартапів і підприємницьких ініціатив.

7. Європейська інтеграція та міжнародна кооперація. Поглиблення співпраці з ЄС і НАТО, участь у міжнародних економічних та безпекових альянсах, розширення ринків збуту [2, 7].

8. Соціальна стабільність і розвиток людського капіталу. Підвищення якості освіти, охорони здоров'я, добробуту громадян – головна умова стійкої економічної системи.

Розглянуті вище фактори зміцнення національної економічної безпеки формують основу стійкого розвитку держави та її здатності ефективно реагувати на зовнішні загрози. Сучасний світ перебуває в стані постійних трансформацій, які охоплюють усі сфери – економічну, політичну, технологічну та соціальну [3]. Ці процеси формують нову архітектуру міжнародних відносин і безпосередньо впливають на національні економіки.

Для України глобальні зміни є не лише джерелом додаткових ризиків, але й відкривають нові можливості для розвитку, зміцнення конкурентних переваг та посилення економічної незалежності. Тому важливо не просто реагувати на зовнішні виклики, а використовувати їх як поштовх для модернізації економіки та побудови стійкої системи економічної безпеки. Саме тому далі доцільно розглянути, як глобальні зміни можуть одночасно виступати і викликом, і можливістю для національної економіки.

Глобалізація, цифровізація, "зелена енергетика", штучний інтелект і перехід до циркулярної економіки створюють нові виклики, але й відкривають перспективи. Україна має шанс використати потенціал трансформацій, впровадивши інноваційну модель розвитку, засновану на знаннях, екологічності та технологіях.

Важливо, щоб держава не лише реагувала на загрози, а й прогнозувала ризики – через створення аналітичних центрів, систем раннього попередження та гнучких механізмів адаптації.

Таким чином, зміцнення національної економічної безпеки – це комплексне завдання, що вимагає узгоджених дій уряду, бізнесу, наукової спільноти та громадянського суспільства. У сучасних умовах глобальних викликів Україна має зосередитися на розвитку власного виробництва, інновацій, енергетичної незалежності та ефективного управління ресурсами.

Ключовими факторами стійкості є:

- ефективна система державного управління;
- фінансова та енергетична незалежність;
- інвестиції в людський капітал;
- розбудова технологічної та інформаційної інфраструктури.

Лише поєднання національної згуртованості, економічної гнучкості та інноваційного мислення забезпечить Україні надійний економічний фундамент у світі постійних змін та зовнішніх загроз.

Список використаних джерел

1. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. Дата оновлення 07.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 05.10.2025).

2. Іщук Ю. А., Осадчук А. І. Торговельно-економічне співробітництво України та ЄС: тенденції, виклики та стратегічні перспективи. *Бізнес Інформ*. 2025. №5. С. 48-54. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-48-54>.

3. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 11 серпня 2021р. № 813-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21> (дата звернення: 09.10.2025).

4. Шевченко Л. С. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Харків : Право, 2009. 312 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2010/Shevchenko_2009.pdf.

5. Луцик Ю. Економічна безпека в умовах глобальних викликів та загроз. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. №15. С.74-83. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.9>.

6. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. Дата оновлення: 30.08.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 10.10.2025).

7. The Biden-Harris Administration's National Security Strategy. 2022. 48 p. WH.GOV. <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/11/8-November-Combined-PDF-for-Upload.pdf>.

УДК 330.34:502.131.1(477)+69.059.25+338.45:69

JEL Classification: Q01, R58

Кухтін О. О.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
науки і технологій, м. Дніпро

ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Повоєнне відновлення України постає не лише як технічне чи економічне завдання, а як цивілізаційний виклик, що визначатиме стратегічну траєкторію розвитку держави на десятиліття вперед. Вибір між традиційною "вуглецевою" моделлю відбудови та екологічно орієнтованою парадигмою – це вибір між інерційним відновленням і трансформаційною модернізацією. Сектор будівництва посідає в цьому процесі центральне місце: він не лише є одним із найбільш енергоємних і ресурсозалежних, але